

Voorwoord

Van alle kunsten, zoals muziek, drama, schilderen, beeldhouwen en nog vele andere, is de sociale kunst misschien wel de hoogste. Ik bedoel, de hoogste op de ladder van de menselijkheid. Kunst kan een mens verheffen boven zijn alledaagse staat. Kunst is tegelijk werkelijkheid én beeld van een andere werkelijkheid. ‘Het is niet wat het lijkt’, zegt de kunstenaar via zijn werk. Maar als je goed kijkt en luistert, word je gewaar dat het kunstwerk een boodschap bevat van een wereld die er altijd is, maar niet altijd gezien en gehoord wordt. Sociale kunst heeft met taal te maken. Zowel de gewone uitgesproken woorden, als de non-verbale taal maken dat we elkaar begrijpen. We drukken iets uit wat niet zomaar gezien en gehoord kan worden, maar er wel is. Door de sociale kunst worden we zelf zichtbaar en kan de ander zich aan ons tonen. Niet alleen oppervlakkig, maar in zijn ware wezen.

Hoe leren kinderen eigenlijk de sociale kunst? Hoe leren we onze kinderen dat de taal een instrument is voor het elkaar begrijpen? Waarom gaat het zo vaak niet goed in het elkaar begrijpen? Waarom zijn er steeds meer sociale vaardigheidstrainingen nodig om kinderen te leren dat ze begrijpelijk moeten zijn voor elkaar? Geven we het voorbeeld niet meer? Zijn we te veel met onszelf en onze taken bezig, zodat we niet zichtbaar worden? Zijn we aan het verleren dat de taal niet alleen een handig middel voor informatieoverdracht is, maar ook een kunstzinnig instrument? Feit is dat leerkrachten merken dat sociaal gedrag niet altijd meer vanzelfsprekend is. Soms heeft dat een naam gekregen: ODD, ASS of PTSS. Maar helpt dat om een kind te laten verschijnen?

Wat een vondst om de kunst in te zetten om kinderen te leren om zichtbaar en hoorbaar te worden! Niet kunst op z'n kwetsbaarst, de taal, de sociale kunst, maar kunst die te leren is. Teken, schilderen en boetsen zijn binnen handbereik van alle mensen. Wat een kunst om deze technieken zo in te zetten dat kinderen worden aangesproken in hun diepe wens om zichtbaar en hoorbaar te worden, om te verschijnen in het sociale proces, om sociaal kunstenaar te worden. Het lijkt me dat degene die deze cursus

gaat geven een zekere graad van sociaal kunstenaarschap moet hebben bereikt. Om het anders te zeggen: het ergste wat deze cursus kan overkomen is dat hij als kunstje, als techniek, als methodiek gegeven wordt door mensen die zich de sociale kunst niet hebben eigen gemaakt.

Ik heb van dichtbij mogen meemaken hoe de cursus KICK is ontstaan en gegroeid. Ik ken de nood van de sociaal niet vaardige kinderen en die van hun ouders en leerkrachten. Ik ken de inzet en goede wil van de kinderen die naar sociale vaardigheidscursussen gaan. Wat willen ze graag begrijpen en begrepen worden! Ik ken de drijfveer van de scheppers van de KICK-cursus. Ik wens de cursus toe dat hij op grote schaal wordt ingezet, wordt doorontwikkeld voor andere doelgroepen. Dat houdt tegelijkertijd in dat een grote groep cursusbegeleiders sociale kunstenaars wordt. En die geven dan weer het goede voorbeeld, enzovoort. Kunst verdient het om gedaan te worden. Dit boek legt uit waarom en waartoe.

Edmond Schoorel
Kinderarts

Samenvatting

'De opvoedingsvraag is de eigenlijke sociale vraag van onze tijd.'

(Rudolf Steiner, 2001¹)

Kunst in Contact met Kinderen (KICK) is een kunstzinnige sociale vaardigheidstraining voor kinderen in de leeftijd van 10-14 jaar, met als doel: de sociale redzaamheid, de sociale weerbaarheid en sociale competenties van kinderen te versterken, sociaal incompetent gedrag, zoals pesten en vechten, en sociaal teruggetrokken gedrag te reduceren en de samenwerking tussen kinderen te verbeteren. De middelen die gebruikt worden zijn: bewegingsoefeningen, verhalen en kunstzinnige opdrachten, zoals tekenen, boetsen en het bewerken van speksteen, en de nabespreking daarvan. Van de twaalf bijeenkomsten van anderhalf uur zijn de eerste bijeenkomsten gericht op het creëren van veiligheid en vertrouwen, en de daaropvolgende bijeenkomsten op het verdiepen en doorwerken van sociaal-emotionele thema's. De laatste bijeenkomsten zijn gericht op het versterken van sociale competenties.

Uitgangspunt van KICK is het holistisch ervaringsleren, een integratieve werkwijze waarbij de hele mens wordt aangesproken in zijn denken, voelen en handelen. De training grijpt aan op de ontwikkeling van binnenuit en sluit aan op de gezonde eigen mogelijkheden van het kind.

De methodiek die in KICK wordt toegepast, is kunstzinnig beeldend. De werkzaamheid van het beeld is dat het gevoel wordt aangesproken. Dat geeft de mogelijkheid om denken en willen met elkaar te verbinden tot denken en doen met het hart.

Het gebruik van beelden is al zo oud als Methusalem, of als u wilt, de weg naar Rome. 'Een beeld zegt meer dan duizend woorden'. Dit blijkt uit het scheppingsverhaal, de Griekse mythologie, de sprookjes van Grimm of de *Divina Commedia* van Dante. Vernieuwend is het gebruik van beeldende middelen voor een sociale vaardigheidstraining.

1 Dit is een vrije bewerking van de tekst, uitgesproken op 9.8.1919.

KICK is zowel geschikt voor leerlingen in het basisonderwijs vanaf groep 6 en de klassen 1 en 2 van het voortgezet onderwijs, als voor leerlingen van het speciaal onderwijs en pupillen in de geïndiceerde jeugdzorg (kinder- en jeugdpsychiatrie). KICK is geschikt voor jongeren met zowel internaliserende, als externaliserende gedragsproblemen. Bij beide groepen schiet vaak het zelfregulerend vermogen tekort. De doelgroep heeft zich verder uitgebreid naar jongvolwassenen met een verstandelijke beperking, onder de naam Kracht In Contact met Kunst. De aanwezigheid van de leerkracht en/of groepsleiding is van belang om de impuls van KICK continuïteit te geven ten behoeve van het generaliserend effect na het beëindigen van de training. De ouders worden bij de training betrokken. Dit gebeurt zowel voor aanvang van de training als na afloop ervan.

KICK is geen protocol, maar een levendige methodiek die van trainers naast kennis en kunde vraagt dat ze creatief en flexibel kunnen inspelen op de situatie. KICK-trainers vinden in deze methodiek inspiratie om de sociale vaardigheden van kinderen te verbeteren, zowel preventief als curatief. Leren is niet alleen een pedagogische, maar ook een sociale opgave. Bij dit laatste gaat het erom de toekomst van de mens een morele impuls te geven. Als kennis macht is, is kunst kracht: het schone, de kunst, voert naar het goede, het moreel handelen, en het ware, naar (zelf)kennis en inzicht.

Het Lectoraat Antroposofische Gezondheidszorg Hogeschool Leiden heeft zowel kwantitatief als kwalitatief onderzoek verricht naar het effect van KICK. De resultaten hiervan zijn bemoedigend.

Leeswijzer

Dit boek bevat zeven hoofdstukken. Het middelste hoofdstuk, hoofdstuk 4, is het hart van het boek. Daar staat alles in wat je kunt doen om een KICK-training te geven. Voor praktisch ingestelde mensen is dit hoofdstuk een bron om uit te putten. Je kunt er zonder omwegen direct naar toe gaan.

Wil je echter weten waar de bron ontsprongen is, wat zijn geschiedenis is en waar hij heen voert, begin dan bij hoofdstuk 1 te lezen. Daar vind je het doel, de mensvisie en de theoretische verantwoording van de bron met de naam KICK. In hoofdstuk 2 wordt beschreven voor welke kinderen het drinken uit de bron wordt aanbevolen, vanwege zijn heilzame werking.

Iedere bron heeft zijn eigen biotoop. Het is niet alleen belangrijk om kennis over de bron en zijn omgeving te hebben, maar ook om over de ambachtelijke kunst te beschikken om de bron te onderhouden en te verzorgen. Dit alles is te lezen in hoofdstuk 3.

Wanneer je lang genoeg bij de bron verwijld hebt in hoofdstuk 4, word je wellicht nieuwsgierig naar de werking ervan op de gezondheid van kinderen en jongeren die een twaalfdaagse bronwaterkuur hebben gevolgd. Is het wel waar wat ze zeggen, dat je er beter van wordt? Experts hebben wetenschappelijk onderzoek verricht naar het effect van het aangesloten zijn op deze bron. Het resultaat van een vergelijkend onderzoek tussen gebruikers en niet-gebruikers van de bron valt uit in het voordeel van de gebruikers. Dit onderzoek staat beschreven in hoofdstuk 5.

Aangemoedigd door dit positieve resultaat is het bronwater gebotteld en vervoerd om andere mensen van dit levenswater te laten profiteren. Het betrof zowel kinderen als jongeren in Kenia en Oeganda en jongvolwassenen met een verstandelijke beperking in Friesland. Hoe deze laatste groep van de eerste druppel tot de laatste slok heeft gedronken en genoten is te lezen in hoofdstuk 6.

In hoofdstuk 7 wordt er teruggekeken op wat de bron ons heeft gebracht en wat hij van ons vraagt om ons in de toekomst te blijven verkwikken.